

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2026. № 5.

ISSN 2307-2156

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2026.5.36>

УДК 373.2(437.6)(=211.58)

П. В. Габрин,

аспірант кафедри політології і державного управління,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7988-5491>

**ПУБЛІЧНО-АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА БАЗОВОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
РОМІВ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

P. Habryn,

PhD Student,

Department of Political Science and Public Administration,

Specialty 281 “Public Management and Administration”,

Uzhhorod National University

**PUBLIC ADMINISTRATIVE PROCESSES IN THE FIELD OF PRE-
PRIMARY AND BASIC SCHOOL EDUCATION OF
ROMA IN THE SLOVAK REPUBLIC**

У статті досліджуються публічно-адміністративні процеси у сфері дошкільної та базової шкільної освіти ромського населення Словаччини. Проаналізовано механізми державного та муніципального адміністрування, спрямовані на забезпечення рівного доступу ромських дітей до якісної освіти, розвиток освітнього середовища та подолання шкільної сегрегації. Встановлено, що система освіти ромської етнічної меншини Словацької Республіки продовжує характеризуватися значними соціальними та територіальними диспропорціями, низьким рівнем охоплення дошкільною освітою у частині маргіналізованих громад, проблемами дискримінації та сегрегації у шкільному середовищі.

Охарактеризовано нормативно-правові вимоги щодо організації сфери дошкільної та базової шкільної освіти, розкрито питання діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та міжнародних організацій у процесі реалізації освітньої політики щодо ромського населення. Наведено сучасні адміністративно-управлінські практики, пов'язані із запровадженням елементів інклюзивної освіти, діяльністю педагогічних асистентів, підготовчих класів, програм раннього розвитку дітей та десегрегаційних заходів у школах. Розглянуто вплив структурної нерівності, соціального виключення та просторової сегрегації на освітні результати ромських дітей.

На основі аналізу словацького досвіду зроблено висновок про необхідність комплексного поєднання освітньої та соціальної політики у процесі інтеграції ромських громад. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання окремих елементів словацького досвіду для вдосконалення державної політики України у сфері освіти ромів, розвитку локальних моделей взаємодії між органами влади та ромськими громадами, а також формування ефективних механізмів подолання освітньої дискримінації та соціального виключення.

The article examines public administrative processes in the field of preschool and basic school education of the Roma population in Slovakia. The mechanisms of state and municipal administration aimed at ensuring equal access of Roma children to quality education, developing the educational environment and overcoming

school segregation are analyzed. It is established that the education system of the Roma ethnic minority of the Slovak Republic continues to be characterized by significant social and territorial disparities, low levels of preschool education coverage in marginalized communities, and problems of discrimination and segregation in the school environment. The normative and legal requirements for the organization of the field of preschool and basic school education are characterized, and the issues of the activities of state authorities, local governments and international organizations in the process of implementing educational policy for the Roma population are revealed. Modern administrative and managerial practices related to the introduction of elements of inclusive education, the activities of pedagogical assistants, preparatory classes, early childhood development programs and desegregation measures in schools are presented. The impact of structural inequality, social exclusion and spatial segregation on the educational outcomes of Roma children is considered.

Based on the analysis of the Slovak experience, a conclusion is drawn about the need for a comprehensive combination of educational and social policies in the process of integrating Roma communities. The practical significance of the study lies in the possibility of using individual elements of the Slovak experience to improve the state policy of Ukraine in the field of Roma education, the development of local models of interaction between authorities and Roma communities, as well as the formation of effective mechanisms for overcoming educational discrimination and social exclusion.

Ключові слова: *публічне управління, адміністрування, ромська етнічна меншість, освіта, освітній процес, дошкільна освіта, базова шкільна освіта, сегрегація, інклюзія, дискримінація, Словачька Республіка.*

Keywords: *public administration, governance, Roma ethnic minority, education, educational process, pre-primary education, basic school education, segregation, inclusion, discrimination, Slovak Republic.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. При розробці загальноєвропейських та національних стратегій / планів дій по інтеграції / включенню ромського населення у суспільні процеси, важлива роль відводиться вирішенню питань у сфері освіти ромів, зокрема належного доступу до якісної дошкільної та базової шкільної освіти. Словацька Республіка, як країна загальноєвропейського освітнього простору, також приділяє питанню освіти ромської етнічної меншини значну увагу.

Велика частина ромських дітей Словаччини і надалі стикається з явищами освітньої сегрегації, соціального виключення, низького рівня охоплення дошкільною освітою, передчасного припинення навчання та обмеженого доступу до позашкільних освітніх програм. Особливо гостро ці проблеми проявляються у соціально маргіналізованих ромських громадах, де поєднання соціально-економічних, територіальних та культурних чинників ускладнює ефективну реалізацію державної освітньої політики.

У зв'язку з цим особливої ваги набувають публічно-адміністративні процеси у сфері освіти, які охоплюють діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, освітніх установ та громадських організацій щодо формування і реалізації механізмів освітньої інтеграції ромського населення. Мова йде про нормативно-правове регулювання, фінансове забезпечення, управління освітніми програмами, розвиток інклюзивного середовища, а також міжсекторальну координацію у сфері освіти й соціальної політики. Аналіз ефективності таких адміністративно-управлінських процесів є важливим для оцінки результативності державної політики щодо ромської етнічної меншини та виявлення ключових бар'єрів у процесі освітньої інтеграції.

Наукова актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення механізмів публічного управління та адміністрування у сфері дошкільної та базової шкільної освіти ромів в умовах сучасних європейських інтеграційних процесів та реформування системи публічного

адміністрування. Практичне значення полягає у можливості використання словацького досвіду для вдосконалення державної етнополітики та освітньої політики України, зокрема у сфері інклюзивної освіти, соціальної інтеграції вразливих груп населення та розвитку локальних моделей взаємодії між органами влади, освітніми установами та ромськими громадами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Український та словацький науковий дискурси звертають значну увагу до проблематики освітніх процесів у ромських громадах, зокрема і у питаннях дошкільної та базової шкільної освіти. Зазначимо, що українські дослідники вивчають їх особливості, переважно, у педагогічному, соціальному та правовому аспектах. Особливості організації початкової освіти Словаччини у педагогічному та управлінському аспектах, зокрема і в контексті освітніх процесів для ромських дітей, аналізує О. Фізеші [14]. К. Лабош звертає увагу на вплив освітньої політики Європейського Союзу на освітні ініціативи ромів Словаччини [9], досвід залучення ромських дітей до освітніх програм [10], розглядає основні категорії та поняття у сфері освіти словацьких ромів [11]. О. Біда, І. Савицька та А. Чичук аналізують та порівнюють освітній та етнонаціональний феномени ромських громад України та Словацької Республіки [1].

Окрему увагу дослідники приділяють і питанню розвитку інклюзивної освіти Словаччини, також щодо ромських дітей як представників маргіналізованих та стигматизованих громад: К. Годлевська досліджує виклики та перспективи інклюзивної освіти для ромських учнів Словаччини та Угорщини [4]; Т. Ключкович аналізує нормативно-правову базу та напрямки розвитку інклюзивної освіти [6], проводить компаративний аналіз декларованих цілей у сфері інклюзивної освіти та стану їх практичної реалізації [7]. Н. Лалак вивчає освітню політику Словацької Республіки у сфері інклюзивної освіти як інноваційного процесу [12], К. Лабош досліджує роль інклюзивної освіти Словаччини для ромського населення [8].

Політико-правові аспекти освіти ромської меншини Словаччини аналізує Т. Бондар, зокрема з питання дотримання освітніх прав ромських

дітей у політиці «двозмінних шкіл» [3], загальної державної політики щодо забезпечення права на освіту ромських учнів [2]. М. Менджул та М. Мацола, в контексті державної політики щодо забезпечення права на освіту дітей національних меншин, звертають увагу і на права ромів в освітній сфері [13]. Н. Кічера характеризує освітні механізми суспільної інтеграції ромів країн Вишеграду, зокрема і Словаччини [5].

Словацький науковий дискурс з проблематики освітньої політики щодо ромської спільноти є ширшим та багатоаспектнішим. Соціальні та освітні контексти, які впливають на освіту ромських громад, ґрунтовно досліджує М. Лукач (*Lukáč*), зокрема питання низького освітнього рівня та неграмотності, подолання сегрегації, навчання учнів у спеціалізованих школах, вплив ромських родин на соціалізацію та освіту дітей [21].

Р. Росінський (*Rosinsky*) аналізує освітні амбіції дітей з маргіналізованих спільнот, структурну нерівність та дискримінацію в системі освіти [23]. Е. Шатара (*Šatara*) та З. Гавірова (*Havírová*) досліджують особливості освітніх практик для ромських дітей з маргіналізованих громад під час пандемії КОВІД-19, зокрема існуючі бар'єри системи дистанційного навчання [24]. В. Шолтесова (*Šoltésová*) описує, як соціально-економічна виключеність ромських громад впливає на можливості здобуття освіти дітьми та молоддю, як релігійний фактор впливає на освітні процеси ромського населення [27]. Я. Гуттова (*Huttová*), О. Дярфашова (*Gyárfášová*) та М. Секулова (*Sekulová*) порівнюють особливості процесів сегрегації та інклюзії ромів у шкільній освіті [19]. Особливості муніципальних адміністративних практик регулювання сфери дошкільної та базової шкільної освіти ромів міста Пряшів розглядають М. Крайчовічова (*Krajčovičová*), М. Міньова (*Miňová*) та Е. Коваржова (*Kovářová*) [20]. Методичний посібник «Десегрегація у вихованні та освіті» аналізує проблематику шкільної сегрегації у змішаному середовищі (з наявністю маргіналізованих ромських громад), зв'язок житлово-просторової сегрегації та сегрегації шкіл, наводить приклади ефективних

управлінських рішень на рівні муніципалітетів та шкіл для подолання явища сегрегації в освіті [22].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження публічно-адміністративних процесів у сфері дошкільної та базової шкільної освіти ромів Словацької Республіки. Завданнями виступають аналіз механізмів державного та муніципального адміністрування, спрямованих на забезпечення рівного доступу ромських дітей до якісної освіти та виховання, подолання сегрегації в освітній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. В управлінській структурі словацького уряду (*Úrad vlády Slovenskej republiky*) відповідальним за освітній напрямок є Міністерство освіти, досліджень, розвитку та молоді Словацької Республіки (*Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky*) (далі скор. – Міністерство освіти). Система дошкільної (*materská škola*) та базової шкільної освіти (*základná škola*) (1–9 класи) країни регулюється Законом 245/2008 «Про виховання та освіту» (від 22 травня 2008 р. зі змінами та доповненнями) та низкою підзаконних актів. Базова шкільна освіта включена до системи загальної середньої освіти і складається з двох рівнів: перший рівень – це початкова освіта (чотири роки навчання, 1–4 класи), другий рівень – це базова середня освіта (п’ять років навчання, 5–9 класи). Для початку навчання у першому класі кожен учень обов’язково повинен отримати передшкільну освіту [14, с. 348].

Належне адміністрування процесів у системі дошкільної освіти ромських дітей є загальноєвропейською проблемою. Згідно з опублікованим дослідженням Мережі осіб, які працюють з ромськими дітьми раннього віку (*Romani Early Years Network*), проведеним у європейських країнах зі значною часткою ромського населення, станом на 2023 р. 60 % ромських дітей віком до трьох років не мали доступу до послуг дошкільної освіти, виховання та догляду, тоді як 70 % з них мали труднощі з розумінням мови навчання. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) визнає роль муніципалітетів у розширенні можливостей розвитку для маргіналізованих ромських груп на ранніх етапах:

міста відіграють вирішальну роль у впровадженні політики дошкільної освіти та догляду або в покращенні цих послуг завдяки певній автономії, яку їм надає закон. Органи влади можуть забезпечити умови, щоб управлінська політика та практика відображали прагнення до рівності та інклюзії ромських дітей у навчанні та вихованні [15].

Урядовою політикою Словаччини щодо адміністрування сфери дошкільної освіти ромів займаються кілька міністерств – Міністерство освіти, Міністерство охорони здоров'я (*Ministerstvo zdravotníctva*) та Міністерство праці, соціальних справ та сім'ї (*Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny*), а також Офіс Уповноваженого уряду Словацької Республіки з питань ромських громад (*Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity*), що дещо ускладнює управлінську координацію. Загалом, дії уряду спрямовані на підвищення доступності раннього навчання як одного з ключових інструментів соціальної інтеграції та подолання освітньої нерівності ромських громад. Т. Бондар зауважує, що «для забезпечення підготовки ромських дітей до школи, уряд створює програми раннього розвитку, які передбачають залучення дітей до закладів дошкільної освіти. Програми раннього розвитку покликані забезпечити формування в дітей ромського населення мовної компетентності, розвитку соціальних навичок, що має уможливити адаптацію дітей до освітнього середовища» [3, с. 343].

Впродовж останніх років словацька управлінська практика адміністрування процесів у сфері освіти ромів зосередилася на подоланні / зменшенні проблем, які накопичувалися впродовж десятиріч. Автори «Звіту громадянського суспільства про моніторинг впровадження національної стратегічної рамки рівності, інклюзії та участі ромів у Словаччині» (2025 р.) визначають кілька критичних проблем у реалізації освітніх цілей першого Плану дій 2022–2024 рр. на виконання ромської Стратегії 2021–2030 рр. – це обмежений доступ до дошкільної освіти для ромських дітей, високі показники повторення відвідування класів та раннього «відсіву» за неуспішність, а також системна нездатність подолати дискримінацію в школах [16, р. 25].

Складність впровадження ефективних публічно-адміністративних заходів у сфері дошкільної та базової шкільної освіти ромів полягає, зокрема, у впливі структурної нерівності та дискримінації на освітні результати дітей з маргіналізованих громад – ця багатогранна та за давна проблема глибоко вкорінена в системних соціальних бар'єрах. Ці перешкоди проявляються у соціально-економічній нерівності, дискримінації за етнічною ознакою, відсутністю доступу до освітніх ресурсів. Взаємодія цих факторів створює цикл неблагополуччя, який суттєво впливає на освітні результати ромських дітей у маргіналізованих громадах [23, s. 62]. М. Лукач зазначає, що проблема освіти ромів неминуче співвідноситься із ширшими поняттями бідності та соціальної ізоляції, де причини та наслідки окремих явищ тісно переплетені. Тому соціальна ізоляція значної частини ромської етнічної групи є не лише наслідком недостатньої освіти, а й її причиною [21, s. 11].

Діяльність муніципальних органів влади щодо розвитку дошкільної освіти ромських дітей націлена, зокрема, на активне залучення фінансових ресурсів європейських фондів. У рамках загальнонаціональної програми покращення доступу до дошкільної освіти у Словацькій Республіці, Міністерство внутрішніх справ (*Ministerstvo vnútra*) поставило за приклад дитячий садок муніципалітету Курів (*Kurov*) району Бардіїв (*Bardejov*) Пряшівського самоврядного краю, в якому проживає велика ромська громада. Садок було було реконструйовано за кошти Європейського фонду регіонального розвитку (*European Regional Development Fund*) – загальний обсяг інвестицій у проєкт «Розширення дитячого садка в Курові» склав 178000 євро, з яких 151300 євро виділено через операційну програму «Людські ресурси». Це дало змогу подвоїти місткість садка та стало особливо корисним для місцевих ромів. У підсумку, через реконструкцію дитячого садка в селі Курів були створені можливості для відвідування ще двадцятьом дітям, включаючи сімнадцять дітей з ромської громади. Зазначимо, що для покращення соціальної інтеграції ромів у Словаччині по всій країні

реалізовувалися й інші схожі проєкти, подібні до розширення дитячого садка в Курові [17].

Наприкінці 2025 р. Міністерство освіти в особі міністра Томаша Друкера (*Tomáš Drucker*) оголосило про наміри запровадити обов'язкову дошкільну освіти починаючи з раннього віку, а саме з трьох років. Метою реформи оголосили допомогу дітям із соціально незахищених родин. Це викликало жваве обговорення і дискусію у суспільстві, також і поміж ромського населення. Ромські батьки в більшості виступили проти того, аби віддавати своїх дітей у садочки з трьох років. За приклад наведемо муніципалітет Кецерівці (*Kecеровce*) в районі Кошиці-околиця (*Košice-okolie*), в якому з 4 тис. жителів більшу частину складає ромська громада. У селі, після запровадження обов'язкового відвідування школи з п'яти років, було побудовано новий дитячий садок, який відвідує 132 ромських дітей. Зі зниженням обов'язкового віку, виникне проблема з вільними місцями для дошкільнят та новими вихователями. Загалом, серед недоліків цієї урядової ініціативи самі працівники дитячого садка виділяють такі як: проблеми з відвідуваністю та адаптацією ромських дітей у нових умовах, потреба у додатковому фінансуванні персоналу та розширенні інфраструктури. Як батьки, так і працівники садка виступили за добровільне відвідування дітьми з такого раннього віку закладу дошкільної освіти [18].

За даними міжнародних правозахисних організацій, зокрема «Амнесті Інтернешнл» (*Amnesty International*) та «Європейського центру з прав ромів» (*European Roma Rights Centre*) сегрегація ромських дітей в освіті є серйозним порушенням прав людини, що позбавляє ромські громади доступу до рівних можливостей. Дані міжнародні установи документують системну расову сегрегацію ромських дітей у словацькій освіті починаючи з 2006 р., констатуючи факт, що незважаючи на судові рішення та неодноразові рекомендації європейських та міжнародних органів з прав людини, сегрегація залишається глибоко вкоріненою проблемою в системі освіти Словаччини [25, р. 8].

Десегрегація розуміється як процес, спрямований на припинення розділення двох груп, переважно за расовою (етнічною) ознакою. Термін «десегрегація» використовується в країнах Європи переважно для позначення законодавчих процесів та структурних змін, спрямованих на припинення сегрегації ромських дітей у школах. У словацькому контексті термін «десегрегація» не має точного визначення. Сегрегація та десегрегація не визначені освітнім законом, що залишає простір для їх вільного тлумачення та водночас ускладнює застосування закону на практиці [19, s. 16].

Сьогодні у Словаччині з'являється дедалі більше районів / місць, де 30, 40 або навіть понад 50 відсотків усіх учнів початкової школи – це діти з ромських поселень. Саме тому проблема сегрегованості шкільної освіти потребує комплексних публічно-адміністративних заходів, які повинні включати, зокрема, роботу з ромськими батьками, організацію позашкільної освіти (дитячі клуби, центри дозвілля) для ромських учнів; спільної роботи релігійних організацій, громадських об'єднань, соціальних та освітніх помічників педагогів, органів місцевого самоврядування та шкіл; проведення активної інформаційно-просвітницької роботи з усіма учасниками освітнього процесу.

Мартін Шмільняк (*Martin Šmilňák*) депутат Національної ради, член комітету з питань освіти, науки, молоді на спорту, колишній директор школи, актуалізує проблему сегрегації ромських дітей у системі базової шкільної освіти. Попри те, що сучасні адміністративні практики десегрегації шкільного навчання Словаччини включають в себе систему управлінських, нормативно-організаційних та соціально-освітніх механізмів, спрямованих на подолання сегрегації ромських учнів за етнічною ознакою, за умови забезпечення рівного доступу до якісної освіти, яка базується на принципах інклюзивного освітнього середовища, проблема сегрегованості шкільної освіти нікуди не зникла.

М. Шмільняк наводить приклад школи у мікрорайоні Подсадек (*Podsadek*) у місті Стара Любовня (*Stará Ľubovňa*) Пряшівського самоврядного

краю, в якому проживає змішане населення – як роми, так і словаки. Через те, що дану школу відвідують тільки діти з ромських родин, Верховний суд Словаччини зобов'язав керівництво школи та муніципалітету вжити заходи із «десегрегації». Також показовою є ситуація у невеликому муніципалітеті Габолтів (*Gabolto*) району Бардіїв на Пряшівщині: у селі діє початкова школа та садок, в яких кількість ромських дітей з навколишніх населених пунктів поступово перевищила кількість словацьких учнів. Це призвело до того, що поступово усі словацькі діти залишили цю школу. Тобто тут йдеться про зворотній випадок, коли ні школу, ні владу не можна звинуватити у сегрегації ромських школярів. М. Шмільняк зауважує, що сегрегація – це цілеспрямований процес, під час якого навмисно вживаються кроки для відокремлення певної групи (у нашому випадку ромів) та витіснення їх на маргінес. Приклади у Подсадеку та Габолтові – це не сегрегація, а «втеча» іншої групи від «загрози» чи від поганої освіти. Він наголошує, що примусові адміністративні практики по «десегрегації» суперечитимуть вільному вибору школи для навчання, тому потрібно усувати причини «втечі» та небажання батьків-словаків аби їхні діти навчалися разом з ромами [26].

Українські науковці відзначають низку дієвих адміністративних практик, які впливають на освітні процеси у системі дошкільної та базової шкільної освіти ромських громад. Зокрема, К. Лабош звертає увагу на досвід введення урядом Словаччини особливих заходів на шляху до подолання нерівного доступу до освіти ромів, таких як: організація підготовчих класів, підготовка помічників вчителів, фінансові заохочення загальноосвітніх шкіл за інтеграцію дітей-ромів в освітній процес, а також додаткова мотивація вчителів, які працюють з такими дітьми [10, с. 221]. Також К. Лабош вказує, що поняття «розвиток освіти ромського населення» відображає «комплексні заходи та стратегії, спрямовані на поліпшення освітніх можливостей для ромів, які історично зазнавали соціальної маргіналізації та обмеженого доступу до якісної освіти. Цей процес включає адаптацію освітніх програм, що враховують унікальні культурні, мовні та історичні контексти ромської

громади, з метою створення інклюзивного та рівноправного освітнього середовища» [11, с. 4–5]. Н. Кічера доповнює процеси адміністрування базової шкільної освіти ромів такими заходами як: запровадження безкоштовного харчування для учнів початкових класів, залучення дорослих ромів до освітньої діяльності (як медіаторів, помічників вчителів, доглядальників, громадських патрульних), а в дошкільній освіті – збільшення місць для ромських дітей у садках [5, с. 157]. О. Фізеші акцентує увагу на актуальному досвіді організації початкової освіти в Словацькій Республіці, зокрема на «наявності крос-культурних тем у навчальних планах, які виконують важливу роль у формуванні в молодших школярів життєво важливих компетентностей, формують навички спілкування в полікультурному середовищі, а також сприяють вихованню толерантності та поваги до представників різних національностей та культур» [14, с. 349].

Зазначимо, що ключовим підходом до організації освіти ромських громад Словаччини виступає інклюзивна освіта. З огляду на важливість, масштабність та різноманітність впровадження елементів інклюзивної освіти у словацький освітній простір по відношенню до ромів, дане питання потребує окремої розвідки.

Десегрегація та інклюзія – це паралельні та взаємопов'язані процеси, але з різними цілями та стратегіями. Хоча процес десегрегації (який також можна назвати короткостроковими заходами) має бути спрямований на запобігання фактичній сегрегації в освітній системі на різних рівнях та на ліквідацію існуючої практики сегрегації в словацьких школах (незалежно від того, чи здійснюється вона свідомо, чи несвідомо), процес інклюзії (тобто середньострокові та довгострокові цілі) має бути спрямований на цілеспрямовану реформу шкільної системи, результатом якої стане освітній простір, який забезпечує рівні можливості для всіх, підтримує слабших і, крім освітнього компонента, робить акцент на освіті в напрямку толерантності до різноманітності та позитивних аспектів, які вона приносить.

Можемо наголосити, що у сфері публічного управління інноваційність словацької інклюзивної освіти проявляється у формуванні нових адміністративних практик, спрямованих на подолання дискримінації, освітньої сегрегації та соціального виключення. Особливого значення це набуває у роботі з маргіналізованими та вразливими групами населення, зокрема ромськими дітьми, для яких інклюзивна освіта виступає важливим механізмом соціальної інтеграції та розширення освітніх можливостей.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Публічно-адміністративні процеси у сфері дошкільної та базової шкільної освіти ромів Словаччини характеризуються комплексністю, міжсекторальністю та орієнтацією на поступове впровадження принципів десегрегації та інклюзивної освіти. Словацька державна політика у цій сфері поєднує нормативно-правові, організаційно-управлінські, соціальні та фінансові механізми, спрямовані на підвищення доступу ромських дітей до якісної освіти, розвиток дошкільної підготовки, подолання освітньої сегрегації та зменшення соціального виключення. Водночас, попри активізацію поточних державних і муніципальних адміністративних практик, у словацькій системі освіти продовжують зберігатися проблеми структурної нерівності, сегрегації шкіл, низького рівня охоплення дошкільною освітою у частині ромських громад, а також складнощі із практичною реалізацією десегрегаційної політики.

Досвід Словаччини є важливим для України у контексті вдосконалення освітнього простору, розвитку інклюзивної освіти та формування ефективних моделей взаємодії між органами публічної влади, освітніми установами й ромськими громадами. Практичний інтерес становлять словацькі адміністративні практики раннього залучення дітей до дошкільної освіти, підготовка педагогічних асистентів і соціальних медіаторів, фінансова підтримка шкіл де навчають роми з маргіналізованих громад, реалізація муніципальних проєктів за підтримки європейських фондів, а також інтеграція міжкультурного компоненту у навчальний процес. Перспективи подальших

наукових розвідок вбачаються у дослідженні механізмів реалізації інклюзивної освіти ромів, аналізі ефективності десегрегаційних практик на локальному рівні, а також у компаративному вивченні освітньої політики держав Центральної Європи щодо соціально вразливих етнічних груп.

Література

1. Біда О. А., Савицька І. М., Чичук А. П. Феномени етнонаціонального та освітнього для ромського населення в Україні та Словаччині. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Випуск 213. С. 12–17.
2. Бондар Т. І. Державна політика щодо забезпечення права на освіту дітям ромського населення в Словацькій Республіці. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 214. С. 25–30.
3. Бондар Т. І. Політика «двозмінних» шкіл: право на освіту дітей ромського населення в Словацькій Республіці. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 215. С. 342–346.
4. Годлевська К. В. Інклюзивна освіта ромських учнів у Словацькій Республіці та Угорщині: виклики та перспективи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2024. № 5. С. 1–8. URL: <https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2024-5-03-01/2024-5-03-01> (дата звернення: 05.05.2026).
5. Кічера Н. Освітні механізми суспільної інтеграції ромської етнічної групи у країнах Вишеградської четвірки. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2025. Випуск 21. С. 154–159.
6. Ключкович Т. Інклюзивна освіта в Словаччині: між задекларованими цілями та практикою. *Грані. Педагогіка*. 2025. Т. 28. № 4. С. 105–111.
7. Ключкович Т. Інклюзивна освіта в Словаччині: нормативні основи та пріоритети розвитку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 54. Том 1. С. 280–284.

8. Лабош К. Інклюзивна освіта для ромів у Словацькій Республіці: досвід для України. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2023. Вип. 8. С. 85–94.
9. Лабош К. Я. Вплив Європейського Союзу на освітні ініціативи ромів у Словацькій Республіці. *Modern research in science and education. Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference. Chicago, USA. 2-4 May 2024*. 874 p. P. 445–448.
10. Лабош К. Я. Залучення дітей ромського населення до освітнього процесу: досвід Словаччини. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2018. Випуск 2 (8). С. 220–222.
11. Лабош К. Я. Освіта ромського населення в Словацькій Республіці: понятійно-категорійний апарат. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка*. 2024. № 4. С. 1–7.
12. Лалак Н. Інклюзивна освіта: досвід Словацької Республіки. *Міжнародний освітній простір: розвиток в умовах соціокультурної трансформації: монографія* / за заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. Ужгород: РІК-У, 2025. 392 с. С. 124–134.
13. Менджул М. В., Мацола М. В. Державна політика щодо забезпечення права на освіту дітей, що належать до національних меншин. *Право і суспільство*. 2025. № 6. С. 620–625.
14. Фізеші О. Й. Організація початкової освіти в Словацькій Республіці. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 215. С. 347–350.
15. Breaking barriers to Roma children's education and inclusion. *Eurocities*. Дата оновлення: 20.10.2023. URL: <https://eurocities.eu/latest/breaking-barriers-to-roma-childrens-education-and-inclusion/> (дата звернення: 05.05.2026).
16. Civil society monitoring report on the implementation of the national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation in Slovakia. *Roma Civil Monitor. Directorate-General for Justice and Consumers*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, february 2025. 81 p. URL:

<https://www.romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2025/07/RCM2-2024-C1-Slovakia-FINAL-ISBN.pdf> (дата звернення: 05.05.2026).

17. Expanding the kindergarten in Kurov, Slovakia for greater social inclusion of minorities. *European Commission*. Дата оновлення: 23.07.2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/Slovakia/expanding-the-kindergarten-in-kurov-slovakia-for-greater-social-inclusion-of-minorities (дата звернення: 05.05.2026).
18. Holubčíková J. Druckerov nápad / Povinná škôlka od troch rokov vyvoláva aj u Rómov veľa otázok. Vyžiada si hlavne peniaze. *Postoj. Konzervatívny denník*. Дата оновлення: 15.05.2025. URL: <https://www.postoj.sk/175507/povinna-skolka-od-troch-rokov-vyvolava-dalsie-otazky-vyziada-si-hlavne-peniaze> (дата звернення: 05.05.2026).
19. Huttová J., Gyárfášová O., Sekulová M. Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy? Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, 2012. 270 s.
20. Krajčovičová M., Miňová M., Kovářová E. Predprimárna a primárna edukácia Rómskych detí v meste Prešov. Prešov, 2011. 58 s.
21. Lukáč M. Rómovia a vzdelanie. Sociálne a edukačné kontexty [The Roma and education. Social and educational contexts]. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej university, 2015. 135 s.
22. Metodická príručka. Desegregácie vo výchove a vzdelávaní. *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Sekcia národnostného a inkluzívneho vzdelávania*. Bratislava, december 2023. 70 s. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/71e/30599.332e7e.pdf> (дата звернення: 05.05.2026).
23. Rosinský R. Vzdelávacie ambície detí z marginalizovaných komunít. Nerovnosti vo vzdelávaní a Rómovia. *Zborník vedeckých príspevkov z konferencie Nerovnosti vo vzdelávaní a vzdelávacie ambície rómskych žiakov konanej v novembri 2024 v Nitre* / ed. J. Rusnáková. Nitra: UKF v Nitre, 2025. 99 s. S. 59–66.

24. Šatara E., Havírová Z. The education of children from the marginalized Roma environment during the Covid-19 pandemic in Slovakia. *INTED2022 16th International Technology, Education and Development Conference 7-8 March, 2022*. P. 0947–0952. URL: <https://scispace.com/pdf/the-education-of-children-from-the-marginalized-roma-4sa4agdi1s.pdf> (дата звернення: 05.05.2026).
25. Separate and unequal. School segregation persists for Roma in Slovakia. Amnesty International – European Roma Rights Centre, april 2025. 32 p. *European Roma Rights Centre*. URL: https://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5681_file1_separate-and-unequal-slovakia-roma-education-briefing.pdf (дата звернення: 05.05.2026).
26. Šmilňák M. Segregácia rómskych detí v školách? Klameme samých seba a školstvo je v krči... *Postoj. Konzervatívny denník*. Дата оновлення: 24.04.2023. URL: <https://blog.postoj.sk/129044/segregacia-romskych-deti-v-skolach-klameme-samych-seba-a-skolstvo-je-v-krci> (дата звернення: 05.05.2026).
27. Šoltésová V. Socioeconomic Exclusion and Roma Education in Slovakia. *Journal of Markets & Morality*. 2021. Vol. 24. № 1. P. 137–157. URL: <https://www.marketsandmorality.com/article/140255-socioeconomic-exclusion-and-roma-education-in-slovakia.pdf> (дата звернення: 05.05.2026).

References

1. Bida, O. A., Savytska, I. M. and Chychuk A. P. (2024), “Ethno-national and educational phenomena for the Roma population in Ukraine and Slovakia”, *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, Vol. 213, pp. 12–17.
2. Bondar, T. I. (2024), “State policy on ensuring the right to education for Roma children in the Slovak Republic”, *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, Vol. 214, pp. 25–30.
3. Bondar, T. I. (2024), “The policy of “double-shift” schools: the right to education of Roma children in the Slovak Republic”, *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, Vol. 215, pp. 342–346.

4. Hodlevska, K. V. (2024), "Inclusive education of Roma students in the Slovak Republic and Hungary: challenges and prospects", *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriiia «Pedahohika ta psykholohiia»*, vol. 5. pp. 1–8, available at: <https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2024-5-03-01/2024-5-03-01> (Accessed: 5 May 2026).
5. Kichera, N. (2025), "Educational mechanisms for social integration of the Roma ethnic group in the Visegrad Four countries", *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriiia: Politolohiia*, Vol. 21, pp. 154–159.
6. Kliuchkovych, T. (2025), "Inclusive education in Slovakia: between declared goals and practice", *Hrani. Pedahohika*, vol. 28, no 4, pp. 105–111.
7. Kliuchkovych, T. (2022), "Inclusive education in Slovakia: regulatory framework and development priorities", *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, Vol. 54, no. 1, pp. 280–284.
8. Labosh, K. (2023), "Inclusive education for Roma in the Slovak Republic: experience for Ukraine", *Visnyk kafedry YuNESKO «Neperervna profesiina osvita KhKhI stolittia»*, Vol. 8, pp. 85–94.
9. Labosh, K. Ya. (2024), "The influence of the European Union on Roma educational initiatives in the Slovak Republic", *Modern research in science and education. Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference. Chicago, USA. 2-4 May 2024*, pp. 445–448.
10. Labosh, K. Ya. (2018), "Involving Roma children in the educational process: the experience of Slovakia", *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Pedahohika ta psykholohiia»*, Vol. 2 (8), pp. 220–222.
11. Labosh, K. Ya. (2024), "Education of the Roma population in the Slovak Republic: conceptual and categorical apparatus", *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriiia: pedahohika*, vol 4, pp. 1–7.
12. Lalak, N. (2025), "Inclusive education: the experience of the Slovak Republic", *Mizhnarodnyi osvittii prostir: rozvytok v umovakh sotsiokulturnoi transformatsii: monohrafiia* [International educational space: development in the

context of socio-cultural transformation: monograph], RIK-U, Uzhhorod, Ukraine, pp. 124–134.

13. Mendzhul, M. V. and Matsola, M. V. (2025), “State policy on ensuring the right to education of children belonging to national minorities”, *Pravo i suspilstvo*, vol. 6, pp. 620–625.

14. Fizeshi, O. Y. (2024), “Organization of primary education in the Slovak Republic”, *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, vol. 215. pp. 347–350.

15. Eurocities (2023), “Breaking barriers to Roma children’s education and inclusion”, available at: <https://eurocities.eu/latest/breaking-barriers-to-roma-childrens-education-and-inclusion/> (Accessed: 5 May 2026).

16. European Union (2025), “Civil society monitoring report on the implementation of the national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation in Slovakia”, *Roma Civil Monitor. Directorate-General for Justice and Consumers*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, Luxembourg, available at: <https://www.romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2025/07/RCM2-2024-C1-Slovakia-FINAL-ISBN.pdf> (Accessed: 5 May 2026).

17. European Commission (2020), “Expanding the kindergarten in Kurov, Slovakia for greater social inclusion of minorities”, available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/Slovakia/expanding-the-kindergarten-in-kurov-slovakia-for-greater-social-inclusion-of-minorities (Accessed: 5 May 2026).

18. Holubčíková, J. (2025), Druckerov nápad / Povinná škôlka od troch rokov vyvoláva aj u Rómov veľa otázok. Vyžiada si hlavne peniaze [Drucker's idea / Compulsory kindergarten from the age of three raises many questions even among Roma. It will mainly require money], *Postoj. Konzervatívny denník*, available at: <https://www.postoj.sk/175507/povinna-skolka-od-troch-rokov-vyvolava-dalsie-otazky-vyziada-si-hlavne-peniaze> (Accessed: 5 May 2026).

19. Huttová, J., Gyárfášová, O. and Sekulová, M. (2012), Sekulová M. Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy? [Segregation or

inclusion of Roma in education: A choice for schools?], Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, Bratislava, SR.

20. Krajčovičová, M., Miňová, M. and Kovářová, E. (2011), *Predprimárna a primárna edukácia Rómskych detí v meste Prešov* [Pre-primary and primary education of Roma children in the city of Prešov], Prešov, SR.

21. Lukáč, M. (2015), *Rómovia a vzdelanie. Sociálne a edukačné kontexty* [The Roma and education. Social and educational contexts], Vydavateľstvo Prešovskej university Prešov, Prešov, SR.

22. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2023), *Metodická príručka. Desegregácie vo výchove a vzdelávaní* [Methodological manual. Desegregation in education] *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Sekcia národnostného a inkluzívneho vzdelávania*. Bratislava, SR, available at: <https://www.minedu.sk/data/att/71e/30599.332e7e.pdf> (Accessed: 5 May 2026).

23. Rosinský, R. (2025), *Vzdelávacie ambície detí z marginalizovaných komún. Nerovnosti vo vzdelávaní a Rómovia* [Educational aspirations of children from marginalized communities. Educational inequalities and the Roma], *Zborník vedeckých príspevkov z konferencie Nerovnosti vo vzdelávaní a vzdelávacie ambície rómskych žiakov konanej v novembri 2024 v Nitre*, UKF v Nitre, Nitra, SR, pp. 59–66.

24. Šatara, E. and Havírová, Z. (2022), “The education of children from the marginalized Roma environment during the Covid-19 pandemic in Slovakia”, *INTED2022 16th International Technology, Education and Development Conference 7-8 March, 2022*, pp. 0947–0952, available at: <https://scispace.com/pdf/the-education-of-children-from-the-marginalized-roma-4sa4agdi1s.pdf> (Accessed: 5 May 2026).

25. European Roma Rights Centre (2025), “Separate and unequal. School segregation persists for Roma in Slovakia”, Amnesty International – European Roma Rights Centre, available at: https://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5681_file1_separate-and-unequal-slovakia-roma-education-briefing.pdf (Accessed: 5 May 2026).

26. Šmilňák, M. (2023), Segregácia rómskych detí v školách? Klameme samých seba a školstvo je v kríži... [Segregation of Roma children in schools? We are deceiving ourselves and the education system is in crisis...], *Postoj. Konzervatívny denník*, available at: <https://blog.postoj.sk/129044/segregacia-romskych-deti-v-skolach-klameme-samych-seba-a-skolstvo-je-v-krci> (Accessed: 5 May 2026).

27. Šoltésová, V. (2021), “Socioeconomic Exclusion and Roma Education in Slovakia”, *Journal of Markets & Morality*, Vol. 24, no. 1, pp. 137–157. available at: <https://www.marketsandmorality.com/article/140255-socioeconomic-exclusion-and-roma-education-in-slovakia.pdf> (Accessed: 5 May 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 15.05.26

Прорецензовано / Revised: 21.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26